

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARINI INNOVATSION BOSHQARISHDA SINF RAHBARLARINING ROLI

Annotatsiya: Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion boshqarishda asosiy bo'g'inlardan biri bu o'quvchilar bilan doimiy hamnafas pedagog sinf rahbari hisoblanadi. Ushbu mavqeydagi pedagog eng avvalo yuksak axloqiy fazilatlariga ega bo'lgan, salohiyatli, ilmiy va yoshlarga to'g'ri yo'l ko'rsata oladigan komil inson bo'lishi kerak bo'ladi. Ushbu maqolada maktab sinf rahbarlarining sifatlari, lavozim vazifalari, sinf rahbarlarini tanlashda nimalarga e'tibor berish kerakligi va o'quvchilar bilan ishlash jarayonlari to'g'risida fikr mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar. Maktab, jamoa, sinf, ta'lim, tarbiya, psixolog, zamonaviy ta'lim, ota-ona, xulq-atvor, innovatsion ta'lim texnologiyalari.

РОЛЬ КЛАССНЫХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ В ИННОВАЦИОННОМ УПРАВЛЕНИИ ОБЩИМИ СРЕДНИМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ

Аннотация: Одним из основных звеньев инновационного управления средними образовательными учреждениями является классный руководитель – учитель, постоянно взаимодействующий с учащимися. Учитель, занимающий эту должность, должен, прежде всего, быть человеком с высокими моральными качествами, способным, эрудированным и умеющим направлять молодежь в нужное русло. В данной статье рассматриваются качества классных руководителей, их должностные обязанности, на что следует обращать внимание при выборе классных руководителей, а также особенности работы с учащимися.

Ключевые слова: Школа, сообщество, класс, образование, воспитание, психолог, современное образование, родители, поведение, инновационные образовательные технологии.

THE ROLE OF CLASS LEADERS IN INNOVATIVE MANAGEMENT OF GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract: One of the main links in the innovative management of secondary educational institutions is the class teacher, a teacher who constantly interacts with students. A teacher in this position must, first of all, be a person with high moral qualities, capable, knowledgeable, and capable of guiding young people in the right direction. This article discusses the qualities of school class teachers, their job responsibilities, what to pay attention to when choosing class teachers, and the processes of working with students.

Keywords School, community, class, education, upbringing, psychologist, modern education, parents, behavior, innovative educational technologies.

Kirish. Har bir o'quvchi zimmasidagi mas'uliyatni to'liq anglamasligi, ilm olishning ahamiyati-yu o'zining qanday qobiliyatga egaligini bilmasligi mumkin. Shu bois o'g'il-qizlarimiz mustaqil hayot yo'lini tanlaguncha kattalar ko'magiga, g'am xo'rlogiga muhtoj. Ularning asosiy vaqti maktabda o'tishni e'tiborga olsak, bu borada sinf rahbari zimmasidagi vazifalar ko'lami naqadar kengligi oydinlashadi. Ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarish, sinfdagi ahil jamoani shakllantirish, qobiliyatini to'liq namoyon etishi uchun o'quvchilarga zarur sharoit yaratishda sinf rahbarining o'rni beqiyos. Chunki u yoshlar taqdiriga daxldorlar ota-onalar, fan

o'qituvchilari, maktab psixologi, umuman, har bir mas'ul odamning ta'lim -tarbiya maqsadlarini birlashtiruvchi asosiy vositachidir.

Adabiyot tahlili va metodologiyasi. Ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarishning zamonaviy yondashuvlarini o'rganish bo'yicha ko'plab ilmiy manbalar, pedagogik tadqiqotlar va xalqaro tajribalar tahlil qilingan. Pedagogik boshqaruv, innovatsion menejment va raqamli ta'lim texnologiyalariga oid ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun an'anaviy va zamonaviy metodlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy adabiyotlarda R. A. Mavlonova, N. X. Rahmonqulova, B. A. Normurodova, K. O. Matnazarova "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" kabi pedagog olimlar tomonidan maktab ta'limida innovatsion yondashuvlar, ta'lim menejmenti va pedagogik texnologiyalar bo'yicha qator izlanishlar olib borilgan. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining normativ hujjatlari ta'lim sohasida zamonaviy yondashuvlarni shakllantirishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayonini boshqarishda quyidagi asosiy yondashuvlar samarali hisoblanadi:

- *Innovatsion ta'lim texnologiyalari – raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va masofaviy ta'lim platformalari yordamida boshqaruvni tashkil etish.*

- *Pedagogik menejment – ta'lim muassasasi rahbarlari va o'qituvchilarning boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish va samaradorligini oshirish.*

- *Motivatsion yondashuv – o'quvchilar va o'qituvchilarning ichki motivatsiyasini oshirish orqali ta'lim sifatini yaxshilash.*

- *Kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish – o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va innovatsion yondashuvlarga moslashishini qo'llab-quvvatlash.*

Mazkur tadqiqotda ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarishning zamonaviy yondashuvlarini o'rganish uchun quyidagi metodologik asoslar qo'llanildi:

1. *Nazariy-tahliliy usul – ta'lim menejmenti, innovatsion pedagogik texnologiyalar va zamonaviy o'qitish metodlari bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.*

2. *Empirik tadqiqot usullari – maktablarda ta'lim jarayonini boshqarish amaliyoti o'rganildi, o'qituvchilar, o'quvchilar va maktab rahbarlari o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi.*

3. *Tajribaviy usul – zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini sinovdan o'tkazish va ularning samaradorligini baholash uchun eksperimental dasturlar joriy etildi.*

4. *Komparativ tahlil – xalqaro tajriba va milliy ta'lim tizimi o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar o'rganilib, innovatsion metodlarning moslashtirilgan shakllari taklif qilindi.*

Ushbu metodologik yondashuvlar ta'lim jarayonini boshqarishning zamonaviy modellari va samaradorligini aniqlashga imkon yaratadi. Tadqiqot natijalari maktab ta'limini boshqarishda innovatsion yondashuvlardan foydalanishning ahamiyatini yanada chuqurroq tushunish va samarali boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Muhokama va natijalar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi PF-79-son Farmoni bilan tasdiqlangan Maktabgacha va maktab ta'limi sohasida islohotlarni chuqurlashtirish va tizim faoliyatini transformatsiya qilish bo'yicha "Yo'l xaritasi"ning 21-bandida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash hamda umumiy o'rta ta'lim muassasasining ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari va sinf rahbarlari faoliyati samaradorligini oshirish va ularning ish faoliyatini tizimli tashkil etish maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2023 yil 27-iyun "Umumiy o'rta ta'lim muassasasi direktorining ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha o'rinbosari va sinf rahbarlarining lavozim yo'riqnomasini tasdiqlash to'g'risida"gi 190-sonli buyrug'i chiqdi. Buyruqning 2-ilovasida Umumiy o'rta ta'lim muassasasi sinf rahbarining lavozim yo'riqnomasi keltirilgan.

Sinf rahbarining faoliyati ko'p qirrali va sarmazmundir. U o'zi rahbarlik qilayotgan sinf o'quvchilarini tarbiyalash bilan bir qatorda o'quv yili yoki chorak davomida nimalar qilish kerakligi, bolalar hayotini nima bilan band qilish va tanlangan ish turini qanday amalga oshirishni bexato aniqlash kabi ancha mu-rakkab muammoni yechadi. Bu borada sinf rahbariga turli xil manbalar yordam beradi. O'quvchilarning ayrim xatti-harakatlariga bu xatti-

harakatlar namoyon bo'lishining tashkil etishi tajribalarini o'rganish va tahlil qilish asosida o'quvchilarni o'rganishda amal qilishi lozim bo'lgan talablarni shunday ifodalamoq mumkin:

Bolalarni o'rganish ularga tarbiya va ta'lim berish sifatini oshirishga bo'ysindirmog'i lozim. O'quvchilarni muntazam tarzda o'rganish asosida boshlang'ich jamoaga hamda alohida o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir etishning yanada samarali usul va metodlarni tanlab olishga ijodiy yondashish mumkin bo'ladi. O'quvchilarning individual xususiyatlari, mayllari hamda qiziqishlarini qayd qilib borish bilangina cheklanib qolish noto'g'ri. Bu o'rganish asosida o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olib, ular bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishni tashkil etish muhimdir. O'z o'quvchilarini yaxshi o'rganish, demak, tashqi tomoniga emas, balki ularning xulq-atvor sabablarini o'rganishga e'tibor bermoq darkor.

Tadqiqotni olib borish jarayonida ijtimoiy o'zgarishlar va ta'lim muassasalari, shu jumladan, umumiy o'rta ta'lim muassasalari rivoji o'rtasida yuzaga keluvchi nomuvofiqliklarni quyidagicha guruhlash mumkin degan fikrga kelindi:

1. Iqtisodiy voqeliklar o'rtasidagi nomuvofiqlik (byudjetni shakllantirish, uni moliyalashtirish tartibi hamda byudjetdan foydalanishda davlat kafolatlarining ustuvorligi bilan moliyaviy sarf-xarajatlar ko'rsatkichlarini hisob-kitob qilishda qo'llanilayotgan yoki tavsiya etilayotgan optimal metodlarning mavjud emasligi o'rtasidagi nomuvofiqlik kabilar bilan tavsiflanadi. Umumiy o'rta ta'lim muassasalari tomonidan tadbirkorlik faoliyatining yo'lga qo'yilishi va bu yo'lda moliyaviy mablag'lar manbalarini izlashdagi mavjud qiyinchiliklar yuqoridagi kabi nomuvofiqliklarning oqibati deb hisoblash mumkin).

2. Umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi mavjud haqiqiy holat va pedagogik faoliyatda qo'llanilayotgan ta'limiy va tarbiyaviy metodlar o'rtasidagi nomuvofiqlik (masalan, o'quvchilarning fanlar bo'yicha bilimlari darajasi ta'lim muassasasida muayyan mezonlar bilan baholanib, ma'lum shartli belgilar – raqamlardan iborat ball yoki baholarda ifodalanadi. Biroq, baholash tizimi qisqacha yozma tahlil bilan to'ldirilsa, sinf rahbari va ota-onalar o'quvchilar (farzandlari)ning aqliy va ma'naviy-axloqiy kamoloti darajasini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lgan bo'lardilar. O'quvchilar esa shaxsiy qobiliyat va imkoniyatlarini mustaqil baholay olardilar. Bu esa ularda o'ziga nisbatan talabchanlikni oshirishga yordam berardi).

Baholar, odatda, kundalik.com tizimida qayd etib boriladi, qisqacha yozma tahlilni esa "individual rivojlanish daftari"da ifodalash mumkin. Bunday daftarlarning dastlabki sahifasida o'quvchilar va ota-onalarning roziliklari bilan tasdiqlangan baholash mezonlari to'g'risida ma'lumotlar beriladi. Qisqacha mazmunli tahlil "O'quvchining individual rivojlanish daftari"da quyidagi sxema asosida bayon etiladi

O'quvchining individual rivojlanish daftari" bo'limlari

Sana	Sinov (nazorat) mavzusi	Mazmunli tahlil	O'qituvchi imzosi	Ota- onalarning imzosi

Bizning fikrlarimizcha, "O'quvchining individual rivojlanish daftari" sinf rahbari hamda fan o'qituvchilari tomonidan kelgusi vazifalarning belgilanishiga, o'quvchi shaxsini rivojlantirish yo'nalishlarini aniqlashga yordam beradi.

Tarmoq tizimida ro'y berayotgan o'zgarishlar ham muassasa innovatsion faoliyatini samarali tashkil etishda muhim manba sanaladi. Binobarin, ta'lim sohada ro'y berayotgan o'zgarishlar muassasaning yangi ish shakllari va metodlarini izlashga, mavjud shakl va metodlarni takomillashtirishga majbur qiladi.

Bu o'rinda pedagoglar va rahbarlarning tajribalariga asoslanuvchi innovatsiyalarni sinf rahbarlari faoliyati misolida yoritish maqsadga muvofiqdir.

Tahlillar natijasida sinf rahbarlari quyidagi vazifalarni bajarishga mas'ul ekanliklarini aniqlandi. Buni quyidagi sxemada ko'rishimiz mumkin:

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion boshqarishda ta'lim muassasasining rahbari jamoada faoliyat yuritayotgan pedagoglar ichidan amaldagi meyoriy-huquqiy hujjatlar asosida sinf rahbarlarni tanlab ularni tayinlashi lozim. Bu eng muhim jihatlardan biri deb bilaman. Sababi o'quvchi yoshlar ustozining (sinf rahbari) yurish turishi, xarakterini doimiy kuzatadi va o'rganadi, lozim topsa unga havas qiladi. Demak, o'z-o'zidan ma'lumki rahbar o'quvchi yoshlar havas qiladigan nomzodni tayinlashi kerak. Sinf rahbarini tanlashda 17 yillik tajribamdan bilamanki yoshlar orzu-havas qilishlari uchun atroflaridan mukammal komil inson obrazini qidirishadi. Biz shu obrazni imkon qadar sinf rahbarida mujassam holda ko'rsatishimiz lozim.

Ta'lim muassasasi innovatsion faoliyatini boshqarishda, eng avvalo, maqsad va amalga oshirilishi zarur bo'lgan vazifalarni aniqlab olish lozim. Boshqaruv tizimida barcha obyektiv va subyektiv omillarning bir-biriga bog'liqligini inobatga olgan holda ta'lim muassasasining rahbari o'z faoliyatini tartibli tashkil etishi, istiqbol vazifalarni oldindan belgilab olish kerak. Istiqbol faoliyati vazifalarini oldindan belgilab olishning bir qator samarali metodlari mavjud. Faoliyatning majmuaviy (kompleks) sintez tahlili. Tahlil umumiy voqea-hodisalar, obyektiv va subyektiv omillarni alohida qismlarga ajratish orqali ularning o'ziga xos xususiyatlari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liq sabablarning aniqlanishidir. Sintez esa alohida voqea-hodisalar, obyektiv va subyektiv omillarni umumlashtirish asosida ularning juz'iy xususiyatlari negizida umumiy, yagona bog'liqni asoslashdan iborat.

Umumiy o'rta ta'lim muassasasi haqidagi umumiy ma'lumotlarni o'rganish. Muassasaning umumiy holati (portreti) haqidagi ma'lumotlarni quyidagi yo'nalishlar bo'yicha tahlil qilish maqsadga muvofiqdir:

- muassasaning moddiy-texnik asosi (ma'muriy binolar, o'quv xonalari, ishlab chiqarish ustaxonalari, tajriba maydonlari, sport inshootlari, kutubxona fondi, tibbiyot xonasi, oshxonalar, ichimlik suvi bilan ta'minlanishi, isitish va kanalizatsiya tizimlari) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- muassasa mablag'i (joriy va kapital ta'mirlash, shuningdek, jihozlar uchun ajratilgan sarflar hajmi, ta'mirtalab obyektlar ro'yxati, mulk va moliyaviy resurslarni shakllantirish manbalari, ta'sischi mablag'lar; byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar, homiylik mablag'lar; xayriya mablag'lar; tabdirkorlik faoliyatini tashkil etishdan topilgan mablag'lar, kreditorlik qarzlari; oylik ish haqi; kommunal xizmat to'lovlari va boshqalar) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- pedagogik jamoa (o'qituvchilar soni, ularning o'rtacha yoshi, etnik kelib chiqishlari, ijtimoiy-g'oyaviy e'tiqodlari, ma'lumotlari darajasi, mutaxassisliklari, ish stajlari, jinslari, o'rindoshlikda ishlayotgan o'qituvchilar soni, bo'sh ish o'rinlarining soni; mehnatni muhofaza

qilishga oid (kasbiy faoliyat – o'quv mashg'ulotlari, sport tadbirlari, ekskursiyalar, tanaffuslar, ijtimoiy-foydali mehnat, ta'lim jarayonida olingan jarohatlar ko'rsatkichi, muayyan muddatga ishga layoqatsizlik uchun to'lovlar va boshqalar) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- muassasa o'quvchilari (ularning umumiy soni, jinsi, ijtimoiy kelib chiqishi, etnik mansubligi, dinga munosabati, sog'lig'i, shuningdek, sinflar soni, kunning birinchi va ikkinchi yarmida ta'lim oluvchi o'quvchilarga birlashtirilgan sinflar soni, o'quvchilarning harakatlanishi (ya'ni maktabni tugatgan, o'qishga yangi qabul qilingan, o'qishdan chetlatilgan, uyda ta'lim oluvchi, boshqa ta'lim muassasasiga o'tgan hamda hududdan ko'chib ketgan o'quvchilar) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- ta'lim muassasasining ish rejimi (o'quv mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmi, sinfdan va darsdan tashqari o'quv mashg'ulotlari (fan, badiiy va sport to'garaklari, musiqa studiyalari, klublar faoliyati) va ma'naviy-ma'rifiy ishlar (turli tadbirlar, qishki va yozgi ta'tillar davrida o'quvchilarning dam olishlarini tashkil qilish)ning taxminiy umumiy hajmi) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- muassasada psixologik xizmat ko'rsatishning mavjud holati (psixologlar, logopedlar, psixoterapevtlar soni, psixologik xizmat ko'lam) to'g'risidagi ma'lumotlar;

- muassasa tomonidan ko'rsatilayotgan ijtimoiy-pedagogik xizmat (ijtimoiy-pedagoglarning soni, ularning ma'lumotlari darajasi, tayanch ma'lumotlari, kasbiy mahoratlari, ish tajribasi, shuningdek, tarbiyasida og'ish holatlari kuzatilayotgan, ota-onasi xorijda bo'lgan, ko'p bolali oilalardan bo'lgan, huquqni muhofaza qilish organlari, narkologik dispanserlarda ro'yxatga olingan, surunkali kasalliklar bilan og'rigan, jismoniy tarbiya darslaridan ozod qilingan, maxsus tibbiy guruhlarda shug'ullanuvchi, bolalikdan nogiron bo'lgan hamda ota-onasiz (yoki ularning birisiz) o'quvchilarning soni) haqidagi ma'lumotlar;

- so'nggi o'quv yildagi o'quv-tarbiya jarayonining yakuniy natijalari (ta'lim samaradorligining o'sish yoki pasayish dinamikasi, ta'lim muassasasini imtiyozli bitirayotgan o'quvchilarning soni, fan olimpiadalari va sport musobaqalarida qo'lga kiritilgan yutuqlar);

- maktabning boshqaruv tizimi tavsifi (tashkiliy mexanizm, rahbarlarning vazifaviy majburiyatlari va boshqaruv organlari faoliyati mazmuni);

- muassasaning boshqa ta'lim muassasalari (oliy, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi muassasalari) hamda ijtimoiy tashkilotlar bilan aloqasi to'g'risidagi ma'lumotlar;

- ta'lim muassasasi tomonidan amalga oshirilayotgan innovatsion faoliyat to'g'risidagi ma'lumotlar.

Bizning fikrimizcha, mazkur majmuaviy ma'lumotlar ta'lim muassasasi faoliyatining muayyan yo'nalishlar bo'yicha imkoniyatlarini o'rganish, muassasa uchun qulay bo'lgan innovatsiyalarni belgilash hamda innovatsion faoliyatni samarali tashkil etishga to'squinlik qilayotgan obyektiv va subyektiv omillarni aniqlash uchun imkoniyat yaratadi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini samarali innovatsion boshqarishga ijobiy va salbiy ta'sir etuvchi omillarni tahlil etish umumiy vaziyatni obrazli tavsiflashga imkon beradi. Dastlabki bosqich yakuniga yetgach, hal etiladigan navbatdagi vazifalar salbiy ta'sirga ega omillarni kamaytirish va ijobiy ta'sir kuchiga ega omillarni ko'paytirishdan iborat.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, sinf rahbari faoliyatining samaradorligini oshirish, ta'lim-tarbiyaviy jarayonni takomillashtirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va mavjud resurslardan samarali foydalanish orqali umumiy o'rta ta'lim muassasalarining rivojlanishini ta'minlash mumkin. Bu esa o'z navbatida, zamonaviy va raqobatbardosh avlodni tarbiyalashning muhim omili hisoblanadi. ta'lim muassasalari faoliyatida innovatsion boshqaruv tamoyillarini joriy qilish, mavjud salohiyat va resurslardan oqilona foydalanish, pedagoglar iste'dodini to'laqonli ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Shuningdek, maktabning moddiy-texnik bazasi, moliyaviy holati, psixologik va ijtimoiy xizmatlar bilan ta'minlanganlik darajasi, rahbarlik tizimi, pedagogik jamoaning sifati, o'quvchilar kontingenti haqidagi to'liq ma'lumotlarni tizimli tahlil qilish orqali innovatsion faoliyatga to'squinlik qilayotgan omillar aniqlanadi va ularni bartaraf etish choralari belgilanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.A.Mavlonova, N.X.Rahmonqulova, B.A.Normurodova, K.O.Matnazarova "Tarbiyaviy ishlar metodikasi".T.: 2014. –B 256
2. Xolmurotov Sh. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida samarali boshqarishni tashkil etish yo'llari.(o'quv qo'llanma). Jizzax. «Poytaxt exculsive».2024.-B.252
3. Днепроvская Н.В.Янковская Е.А,Шевсова И.В.Понятные основы концепции смарт-обpования//Открытое образования.. 2015. № 6. S. 43–51.
4. Karabayeva Z " Pedagogila".T.: "Moliya".2007.-B 155
5. SH.M.G'aybullayev. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini innovatsion boshqarish mexanizmlari / «Maktabgacha ta'lim klasterlarini tashkil etish ning zamonaviy tendensiyalari: xorij tajribasi» xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari 2023
6. Sh.M.G'aybullayev. MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AND PEDAGOGICAL INNOVATIONS AS A TOOL FOR EDUCATION QUALITY MANAGEMENT // CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD Volume Ol Issue 10, 2024
7. Sh.M.G'aybullayev. Ta'lim sifatini ta'minlashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning pedagogik xususiyatlari // Pedagogika 2024 yil 6-son 8-12 betlar.
8. Sh.M.G'aybullayev. Yoshlarga ta'lim berishda muhim pedagogik yondashuvlar // "Pedagogik mahorat" ilmiy-nazariy va metodik jurnal №5 2024
9. Sh.M.G'aybullayev. TA'LIM-TARBIYA JARAYONINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVI // Ta'limda istiqbolli izlanishlar - xalqaro ilmiy-metodik jurnal